

Izvorni znanstveni rad

Prihvaćeno: 28. listopada 2025.

<https://doi.org/10.20901/pm.62.3.03>

Temporalnosti bivanja i postajanja u ustavnoj kodifikaciji mladih u Republici Hrvatskoj*

MATIJA MILOŠ

Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet

MARKO KOVAČIĆ

Sveučilište u Rijeci, Sveučilišni institut za budućnost,
Centar za studije mira i konflikata

Sažetak

Više ustava, uključujući i hrvatski, predviđa obvezu zaštite mladih. U ovom radu utvrđujemo da takve kodifikacije možemo razumjeti polazeći od bifurkacije bivanja – postajanje. “Bivanje” i “postajanje” zapravo su dva tumačenja mladosti kao vremenskog fenomena, stoga ustavne kodifikacije mladih možemo tumačiti upravo kao sredstvo upravljanja temporalnim dimenzijama ustavne vladavine. One su indikator vrijednosti koja se pridaje otvorenosti ustava budućnosti. To znači da zaštita mladih nije samo funkcionalno, već i vremenski definirana. Baš kao što je ustavna zaštita mladih razlomljena između različitih temporalnih dimenzija, tako mladi kao ustavni subjekti ostaju tek jednim dijelom artikulirani, što ima određene posljedice na njihovo priznanje kao autonomnih aktera u Republici Hrvatskoj.

Ključne riječi: Hrvatska, mladi, reprezentacija, temporalnost, ustav

1. Uvod

Kao temeljni pravni i najvažniji politički akti, ustavi nisu u cijelosti istovjetni sa svojim pisanim medijem, i to ne samo zato što uvijek postoje nepisane ili “nevidljive” komponente temeljnih akata ili zato što su neki ustavi tek jednim dijelom

* Rad je nastao u okviru modula Jeana Monneta “Pravo i filozofija političke participacije” (Law & Philosophy of Political Participation, 101175851 – LAPHION – ERASMUS-JMO-2024-HEITCH-RSCH). Izneseni stavovi i mišljenja predstavljaju rezultat istraživanja autora i ne odražavaju nužno službena stajališta Europske unije ili Europske komisije. Autori zahvaljuju na primjedbama dr. sc. Darku Vinketi.

tekstualni (Dixon i Stone, 2018; Jones, 2020). Ustave se, naime, može razumjeti kao osnove specifičnih ideologija, koje zato možemo zvati ustavnim ideologijama. Prema Barberu, temeljni akti neke države svojim normama pružaju osnovu izgradnje sklopa pravila i svjetonazora kojima se vode institucije uspostavljene ustavom (Barber, 2024). Ustavne ideologije bitne su zato što definiraju okvire prihvatljivih argumenata u poretku i time uvjetuju kako će se, i hoće li se uopće, temeljni akti ostvarivati (*ibid.*, str. 679). Stoga nije važno znati samo što neki ustav predviđa, već i koji se spektar značenja smije pripisati njegovim određenjima.

Nedvojbeno je da Ustav Republike Hrvatske predviđa obvezu države da štiti mlade. Njime se određuje da “[d]ržava štiti materinstvo, djecu i mladež te stvara socijalne, kulturne, odgojne, materijalne i druge uvjete kojima se promiče ostvarivanje prava na dostojan život” (Ustav Republike Hrvatske, čl. 63). Nejasno ostaje koja se značenja trebaju pridati obvezi države da štiti mlade i, shodno tome, kako ona trebaju uvjetovati relevantne javne politike i institucije javne vlasti općenito. O tome u Republici Hrvatskoj nema akademskog komentara ni značajnog ustavnosudskog tumačenja ustavnog naloga zaštite mladih.

Raspravljajući o značenjima ustavnog naloga da se zaštiti mlade, moguće ga je izdvojiti iz korpusa cijelog ustavnog članka te problematizirati djelovanje države, kako u pogledu zakonskih okvira koji imaju veze s položajem mladih te njihove primjene tako i na širem polju javnih politika za mlade i javnih politika koje na mlade imaju uzgredan učinak. Uz to bi bilo relativno jednostavno ispitati i cijelu ustavnu odredbu kao dio jamstava gospodarskih i socijalnih prava. U tom bi je svjetlu trebalo razumjeti kao dio šireg korpusa socijalne države.

Oba pristupa vezana su za shvaćanje demokracije kao vladavine sadašnje većine, odnosno za demokratski prezentizam (Miloš, 2020; Rubenfeld, 2001). Prvi pristup tu vezu iskazuje razmatrajući kako je slijed demokratskih većina oživotvorio (ili propustio oživotvoriti) jedan ustavni nalog. Drugi pak vezanost za prezentizam iskazuje time što se napaja širim kategorijama ljudskih, a posebno socijalnih prava. Budući da su ta prava redovito sredstva ograničavanja i usmjeravanja demokratskih odluka, poprilično je jednostavno raspravljati, barem implicitno, upravo o sadašnjim većinama koje ta prava trebaju ograničiti.

Ovaj rad propituje prešutnu vremensku granicu koju oba pristupa postavljaju. Smatramo da je to potrebno stoga što u suprotnome ne možemo zahvatiti u složenost “mladosti” kao ustavne kategorije, koju Ustav ne svodi na puki prezentizam. Kada određuje da “[d]ržava štiti materinstvo, djecu i mladež”, ustavna odredba zaista utvrđuje obvezu zaštite jednog omeđenog vremenskog toka, koji počinje ulaskom u materinstvo, a završava prestankom mladosti, odraslošću. Čini se da sastavnice tog vremenskog toka svoju vrijednost izvode iz toga što su njegovim dijelom, a zaštitu države može se opravdati njihovom ranjivošću ili njihovim neartikuliranim

potencijalom. Mladost nema nikakav autonomni značaj. Ona svoju težinu izvodi iz toga što je kulminacija procesa koji započinje materinstvom ili iz toga što simbolizira ranjivost koja traži posebnu državnu skrb. U tom se svjetlu zaista može činiti da hrvatska ustavna ideologija mladost izjednačuje s obvezom sadašnje generacije da je štiti iz solidarnosti ili zbog nekog neizrečenog potencijala koji nudi.

Međutim, Ustav ujedno postavlja mladost uz bok dodatnoj državnoj obvezi. Republika Hrvatska, naime, “stvara socijalne, kulturne, odgojne, materijalne i druge uvjete kojima se promiče ostvarivanje prava na dostojan život”. Ta obveza nije poistovjećena samo s interesima subjekata materinstva, djetinjstva i mladosti. Njezin su predmet svekoliki uvjeti za dostojan život, a njezin je horizont budućnost. Da bi mogla stvarati uvjete “promicanja” “prava” na dostojan život, vlast je dužna razumijevati takav život kao nešto što se može barem inkrementalno poboljšavati i što nije poistovjećeno s jednom postojećom generacijom koja odlučuje o tome. Taj dodatak remeti urednost vremenskog slijeda materinstvo – djeca – mladež. Ustavni subjekt više nije predmet djelovanja države, nego je nedefinirani akter na polju različitih uvjeta koje država treba stvarati. Težište nije na zaštiti uredno omeđenog toka, već na oblikovanju njegova konteksta ne bi li se taj tok koji završava s mladosti pretopio sa subjektom koji može dostojanstveno postojati.

Ova uvodna razmatranja pokazuju da je mladost u hrvatskom ustavu očito temporalno složena. Drugim riječima, čini se da ju je nemoguće sasvim svesti na sadašnju generaciju. Zato u ovom radu ustavnu obvezu zaštite mladih propitujemo upravo kroz vremensku prizmu. Politička teorija, tek dijelom recipirana u onoj ustavnoj, daje korisne uvide u vrijeme kao politički resurs i izvor političke i pravne retorike (Barshack, 2020; Cohen, 2018; Hutchings, 2014; Lazar, 2019). Naš je cilj iz tih uvida izvesti okvir kojim se kodifikacija ustavne obveze zaštite mladih može razumjeti izvan uobičajenog prezentizma. U tom pogledu hrvatskom ustavu pristupamo sa stajališta ustavne teorije. Riječ je o disciplini ustavnog prava usmjerenoj na razumijevanje i “očuvanje razlike između racionalnosti postupaka političkog i pravnog odlučivanja” (Möllers, 2012, str. 7).

Pokazujemo da “mladi” nisu samo ustavni subjekti, već su oznaka za određeno poimanje vremena. Ono pak može poslužiti legitimiranju različitih postupaka ili propusta države. Obveza zaštite mladih tako se može tumačiti kao artikuliranje bivanja i postajanja, dviju vremenskih kategorija poznatih u literaturi o političkom angažmanu mladih (Kallio *et al.*, 2015, str. 2). Razlomljeni između njih, mladi u hrvatskom ustavnom tkivu zapravo nisu tek posebna Ustavom zaštićena skupina, već su dijelom formirani akteri od kojih se očekuje da se pozicioniraju spram političkog vremena. Naša nam perspektiva omogućuje da upozorimo na rizike i potencijale tog temporalnog pristupa. Razlikovanje dinamika kojih je mladost dio u ustavnopravnom smislu ujedno može poslužiti kritičkom preispitivanju prezentističkih strate-

gija tumačenja: svođenja mladih na predmet (parcijalnih) javnih politika ili pak na subjekte socio-ekonomskih prava. Svaki pokušaj da se to napravi treba razmatrati u širem okviru ustavnog otvaranja budućih generacija koje utjelovljuju mladi dijelom upisani u Ustav, a dijelom učinjeni nevidljivima svojom raspršenošću po drugim ustavnim kategorijama.

Ovaj rad ujedno doprinosi dosadašnjoj rudimentarnoj domaćoj raspravi o zaštiti budućih generacija ustavnim pravom. U domaćoj literaturi posvećen joj je samo jedan rad, i to autorice Fruzsine Gárdos-Orosz koja istražuje vezu između stabilnosti Ustava i međugeneracijske pravednosti. Njezin doprinos, međutim, nije u predstavljanju interesa budućih generacija kao posebne ustavne kategorije, već ona propituje vezu između ustavnog teksta kao određenog pravnog žanra i fleksibilnosti političkih procesa. Premda ne nalazimo razloga propitivati njezinu tvrdnju da su “ustavi po svojoj prirodi međugeneracijski pravni izvori”, “usmjereni na služenje mnogim generacijama” (2017, str. 595), ipak smatramo problematičnim način na koji ona problematizira to služenje “mnogim generacijama”. S obzirom na to da je usredotočena na opća obilježja ustava kao teže promjenjivog akta, što se katkad osigurava instrumentima kao što je klauzula vječnosti, Gárdos-Orosz problem “međugeneracijske pravde” vidi kao problem dostupnosti opcija (*ibid.*, str. 596). Pisanje ustava danas može ograničiti odluke budućih generacija, a nju zanima kako se to ograničavanje, posebno djelovanjem sudova, može pomiriti s pravom na demokratsko odlučivanje onih koji tek dolaze. Je li “međugeneracijski pravedno” danas učiniti neki dio ustava nepromjenjivim i time sutra vezati buduće generacije? Zbog takvog pristupa Gárdos-Orosz se više bavi slijedom uzastopnih sadašnjih generacija nego stvarnom zaštitom budućih generacija, odnosno uopće se ne bavi političkim vremenom. Njezin rad pokazuje da je međugeneracijsku pravdu teško definirati, zbog čega autorica bježi u ugodu poznate kategorije, u stabilnost ustava. U ovom se radu ne bavimo međugeneracijskom pravdom neposredno, ali otvaramo pitanje njezine složenosti, nastojeći izbjeći bijeg na poznate terene ustavne teorije ili demokratskog prezentizma.

U sljedećem poglavlju rada propitujemo dvije odrednice ustavne zaštite mladih: bivanje i postajanje. Zatim detaljnije propitujemo usmjerenost Ustava Republike Hrvatske na bivanje te uočeni pristup razmatramo kao sredstvo upravljanja temporalnošću ustavne vladavine. Pokazujući da pravno priznavanje bivanja samo djelomično dovodi do eksplicitne artikulacije ustavnog subjektiviteta mladih, u posljednjem dijelu rada ukratko naznačujemo potencijale postajanja. Upozoravam da je te potencijale nemoguće svesti na bivanje i da upravo oni pokazuju kako je inkorporacijom mladih u svoj tekst Ustav Republike Hrvatske postavio osnove za razvoj međugeneracijske pravde i, šire, za ponovno isticanje značaja i uloge mladih kao ustavnih subjekata.

2. Ustavna zaštita mladih: bivanje i postajanje

2.1. Mladi u ustavima: između problema i resursa

Rasprava o ustavnoj zaštiti mladih u kontekstu ustavne ideologije mora početi od normativnog konteksta u kojem se ta obveza javlja. Ustav Republike Hrvatske, kao što smo već naveli, povezuje obvezu države da štiti mlade iz članka 63 Ustava s korpusom socio-ekonomskih prava. Poznato je da ta prava čine odmak od osobnih i političkih ljudskih prava posvećenih zaštiti od upletanja države u slobodu (Nanda, 2022). Za razliku od prava koja su polazila od toga da je javna vlast glavna prijetnja ljudskoj slobodi, socio-ekonomska prava izražavaju povezanost postupanja svojih nositelja i materijalnih uvjeta u kojima se to postupanje odvija. Da bi se slobodu moglo vršiti, mora postojati određeni životni standard. On ne proizlazi iz pukog ustezanja države koje su mogla zajamčiti osobna i politička, prvenstveno negativna prava, pa se socio-ekonomska prava uvode kao njihov pozitivan korektiv (Fabre, 1998, str. 264). Njima se hoće zajamčiti određeno djelovanje javne vlasti. Sama ustavnopravna jamstva ne predodređuju to djelovanje, već su njegov sadržaj i opseg predmet političke i pravne aktivnosti, što pred zakonodavnim tijelima, što pred (ustavnim) sudovima (Taylor, 2023). Stoga socio-ekonomska prava predviđaju okvire retoričkog djelovanja.

U nastojanju da nađi granice liberalnog subjekta suvremeni diskurs socio-ekonomskih prava često utjelovljuje ideju ranjivosti. Kako ne postoji svemoćna osoba, može se smatrati da je ranjivost praktički univerzalno stanje (Mayrhofer *et al.*, 2025, str. 1), jer svatko je u nečemu ranjiv. Ograničenost ostvarenja potreba, posebno onih osnovnih, stoga stvara prostor za identifikaciju pripadajućih ranjivosti (Pariotti, 2023, str. 1403). Primjerice, pravo na pravičnu zaradu polazi od toga da ekonomiju obilježavaju nejednakosti koje, bez korekcije, mogu gurnuti pojedince i skupine preko egzistencijalnog ruba (Forbath, 2006, str. 725). Sámó ustavno jamstvo ne određuje što je to “pravična zarada” (Fleurbaey i Maniquet, 2018). Njegovo priznavanje, međutim, u najmanju ruku otežava mogućnost da se politički poriče ostvarenje ikakve pravičnosti. Ono može olakšati da se ranjivost uzrokovana nedostatnim primanjima identificira kao problem i da joj se tako pristupi.

Ranjivost ima i svoje naličje. Pravnim priznavanjem njezinih različitih oblika mogu se stigmatizirati pojedinci i skupine identificirane kao ranjive (Mayrhofer *et al.*, 2025, str. 2). Ona ujedno nije nužno u stanju utvrditi dublje uzroke problema na koje se odgovara socio-ekonomskim pravima (Fineman, 2017). S obzirom na to da su ta prava usredotočena na konkretne ranjivosti koje se nastoji otkloniti te da načelno, kao i sva druga ljudska prava, traže postojeće nositelje čija prava treba zaštititi, retorika socio-ekonomskih prava poglavito je usmjerena na zaštitu upravo relevantnih pojedinaca i skupina. Činjenica da će nereformirana lokalna samouprava

ili struktura tržišta nekretnina nastaviti proizvoditi sustavne probleme s, primjerice, pravom na dom neće nužno ući u vidokrug tih prava. Tomu je tako osobito ako ih se promatra kao pravne strukture za čiju je provedbu potrebno (ustavno) sudovanje, jer je učinak tih foruma u raspolaganju državnim resursima ograničen (Rodin, 1998; Miloš i Kuzelj, 2021; Motta Ferraz, 2021). Politička aktivnost, pogotovo ona zakonodavca, glavni je forum konkretizacije takvih jamstava.

Ranjivost povezana sa socio-ekonomskim pravima čini se bitnim dijelom hrvatske ustavne ideologije koja se odnosi na subjektivitet mladih. U već spominjanoj ustavnoj odredbi mlade se navodi uz bok majčinstvu i djeci te se predviđa da će država sve tri kategorije “štiti” (Ustav Republike Hrvatske, čl. 63). U svojoj kasnijoj odredbi Ustav navodi mlade kao radnu snagu i svrstava ih, uz majke i osobe s invaliditetom, u grupu za koju je predviđeno “pravo na osobitu zaštitu na radu” (*ibid.*, čl. 65(3)). Izvan te specifične odredbe Ustav predviđa širi opseg zaštite utoliko što pravo na dostojan život povezuje i sa socijalnim, kulturnim, odgojnim i ostalim uvjetima (*ibid.*, čl. 63). Pedigre socio-ekonomskog prava i dalje obvezuje poglavito zakonodavca da definira mjere njihove zaštite te od njega traži da odredi tko su, u tom kontekstu, relevantni “mladi”.

No ranjivost nije jedina moguća osnova zaštite mladih, što je, osim širinom Ustavom zajamčenog prava na dostojan život, moguće potvrditi brzim pogledom preko granica Republike Hrvatske. Prema podacima iz baza podataka Codices, za države u okviru Vijeća Europe, odnosno Constitute, za države izvan tog kruga, značajan broj temeljnih akata nastoji zaštititi mlade. U državama članicama Vijeća Europe dvadeset ustava koristi se “mladima” kao konceptom.¹ Izvan Vijeća Europe to čini još trideset i pet ustava.² U ovom se radu, naravno, ne mogu istražiti svi ti ustavi ni geneza obveze zaštite mladih u njima ili u pojedinim grupama tih temeljnih akata. Za naš je argument na ovom mjestu dovoljno skrenuti pozornost na neka opća obilježja kodifikacije mladih kao ustavne kategorije.

¹ Prema bazi podataka Codices: <https://codices.coe.int/codices/documents/constitution/5aead21a-36e7-49f3-bbd9-de83b326ada8>, to su ustavi sljedećih država: Albanija, Andora, Austrija, Belgija, Bjelorusija, Crna Gora, Estonija, Grčka, Hrvatska, Italija, Latvija, Lihtenštajn, Luksemburg, Mađarska, Moldavija, Norveška, Njemačka, Poljska, Portugal, Rumunjska, San Marino, Sjeverna Makedonija, Slovačka, Slovenija, Srbija, Španjolska i Švicarska. Do izbacivanja iz članstva Vijeća Europe u tu se grupu ubrajala i Rusija.

² Prema bazi podataka Constitute to su sljedeće države: Alžir, Angola, Bolivija, Brazil, Čad, Dominikanska Republika, Egipat, Ekvador, Ekvatorijalna Gvineja, Gvatemala, Jemen, Kamerun, Kenija, Kina, Kolumbija, Komori, Kongo, Kuba, Lesoto, Maldivi, Nigerija, Nikaragva, Obala Bjelokosti, Peru, Senegal, Sjeverna Leone, Sirija, Sudan, Sri Lanka, Tajland, Tunis, Urugvaj, Vijetnam, Zelenortski Otoci, Zimbabve. Njihove smo ustave ručno izlučili iz šire kategorije zaštite djeteta kojom se ta baza koristi: <https://constituteproject.org/topics/finsup4>.

Ako se usredotočimo samo na Hrvatskoj bliži ambijent Vijeća Europe, zapažamo nekoliko tematskih konteksta u kojima se spominju mladi. Neki ustavi, kao i hrvatski, mlade smatraju ranjivom skupinom koju treba zaštititi,³ pri čemu se u pojedinim slučajevima posebno apostrofiraju radni odnosi.⁴ Prema nekim temeljnim aktima, primjerice turskom, dužnost je države otkloniti pojedine opasnosti za mlade, poput kocke, ovisnosti i “neznanja”.⁵ Neki ustavi apostrofiraju vezu mladih i obrazovanja, odnosno njihova cjelovitog razvoja. Austrijski ustav u članku 14 definira ovlasti države u pogledu obrazovnog sustava. U tom kontekstu mlade se ne definira neposredno kao ranjivu skupinu, već se naglašava da i oni i djeca moraju imati priliku za određenu putanju razvoja koja će u njima razviti niz kapaciteta za aktivno građanstvo.⁶ Portugalski ustav, uz radne odnose i obrazovanje, naglašava kako “puno ostvarenje ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava” podrazumijeva rješavanje stambenog pitanja, fizičku aktivnost i adekvatno provođenje slobodnog vremena s ciljem punog razvoja osobnosti mladih.⁷ Konačno, u pojedinim temeljnim aktima, kao što su rumunjski i španjolski, posebno se apostrofira potreba društvenog angažmana i političke participacije mladih. Osim što predviđa zaštitu svih maloljetnika od “izrabljivanja i uključivanja u aktivnosti koje bi mogle štetiti njihovu zdravlju ili moralu ili ugroziti njihov život i normalan razvoj”, rumunjski ustav obvezuje

³ Članak 21(3) Ustava Grčke, primjerice, u kontekstu zaštite zdravlja nalaže državi usvajanje “posebnih mjera za zaštitu mladih, starijih osoba, osoba s invaliditetom i za zbrinjavanje potrebitih” (https://constituteproject.org/constitution/Greece_2008#s233, posljednji put pristupljeno 20. 7. 2025.). Ustav Norveške u članku 100(4) pak predviđa zaštitu mladih u pogledu javnog morala, navodeći mogućnost cenzure sablažnjivih filmskih sadržaja u interesu mladih građana (https://www.constituteproject.org/constitution/Norway_2016#s300, posljednji put pristupljeno 20. 7. 2025.). Dakako, pitanje je kako se i koliko ta ustavna odredba primjenjuje u praksi.

⁴ Osim već citiranog hrvatskog ustava, u ovu skupinu ubrajamo i ustav nama susjedne Republike Srbije, točnije njegov članak 60(5) (https://constituteproject.org/constitution/Serbia_2006#s230, posljednji put pristupljeno 20. 7. 2025.).

⁵ Čl. 58(2), https://constituteproject.org/constitution/Turkey_2017#s324 (posljednji put pristupljeno 20. 7. 2025.).

⁶ Stavak 5a odnosnog članka u relevantnom dijelu predviđa: “... mladima i djeci treba omogućiti optimalan intelektualni, mentalni i fizički razvoj kako bi mogli postati zdravi, samopouzdana, sretni, na učinak usmjereni, odgovorni, nadareni i kreativni ljudi sposobni preuzeti odgovornost za sebe, druga ljudska bića, okoliš i buduće generacije, vođeni društvenim, vjerskim i moralnim vrijednostima. Svaki će maloljetnik u skladu sa svojim razvojem i obrazovnim putem biti vođen prema sposobnostima neovisnog rasuđivanja i društvenog razumijevanja, prema otvorenosti političkom, vjerskom i ideološkom razmišljanju drugih i prema osposobljenosti za sudjelovanje u kulturom i ekonomskom životu Austrije, Europe i svijeta te za sudjelovanje u zajedničkim zadacima čovječanstva, u ljubavi prema slobodi i miru” (https://constituteproject.org/constitution/Austria_2013#s191, posljednji put pristupljeno 20. 7. 2025.).

⁷ Čl. 70(1) i (2), https://constituteproject.org/constitution/Portugal_2005#s741 (posljednji put pristupljeno 20. 7. 2025.).

državu da osigura “sudjelovanje mladih” u “političkom, socijalnom, ekonomskom, kulturnom i sportskom životu zemlje”.⁸ Španjolski ustav, slično tomu, traži “promicanje uvjeta” za “slobodno i učinkovito sudjelovanje mladih” u razvoju politike, društva, ekonomije i kulture.⁹

Već je iz tog, nužno skraćenog pregleda vidljiva diskrepancija između dva pristupa mladima – mladi kao problem i mladi kao resurs (Ilišin i Spajić Vrkaš, 2017). Pristup koji mlade vidi kao problem polazi od pretpostavke da su mladi društvena skupina koja je sklona devijantnosti ili podložna nepoželjnom ponašanju, zbog čega su nužni kontrola i svojevrсни nadzor nad njom. Mlade se u okviru tog pristupa često percipira kao grupu koja je povezana s nezaposlenošću, zloupotrebom supstanci ili s nekom drugom vrstom kriminaliteta. Javne politike u okviru tog pristupa usmjerene su na sanaciju problema te su uglavnom reaktivne, a sam pristup često doprinosi stigmatizaciji mladih. Primjer tog pristupa nalazimo u turskom ustavu, u kojem je naglasak na zaštiti mladih od poroka poput alkohola, droga i kriminala, što ukazuje na preventivne mjere protiv rizika. S druge strane, u literaturi nalazimo pristup mladima kao resursu u okviru kojeg se mladi smatraju potentnom društvenom grupom i nositeljima inovacija i kreativnosti. Javne politike u okviru tog pristupa su, za razliku od prethodnih, proaktivne, a oslanjaju se na emancipacijske potencijale obrazovanja, osposobljavanja i participacije te na emancipatorne segmente rada. Ustavi Španjolske i Portugala paradigmatiski su primjeri tog pristupa jer sudjelovanje mladih u političkom, društvenom i ekonomskom razvoju, odnosno razvoj osobnosti mladih i njihovu integraciju u aktivan život apostrofiraju kao prioritetne ciljeve, kao što je navedeno u portugalskom ustavu.

Osim što razlika između “mladi kao problem” i “mladi kao resurs” otkriva da ranjivost nije jedina osnova ustavne kodifikacije mladih, ona je ujedno pokušaj nošenja s mladošću kao postajanjem tako što joj se suprotstavlja mladost kao bivanje. Riječ je o dinamici koja se ne može uredno mapirati razlikovanjem “problema” i “resursa”, jer pojavljuje se sasvim neovisno o pravnom apostrofiranju tih dviju perspektiva. “Mladi” kao ustavnopravni koncept predstavljaju njezin metaforički izričaj.

2.2. Bivanje i postajanje: metaforička dimenzija ustavne kodifikacije mladih

To da “mladi” nisu tek određeni koncept, već i metafora slijedi iz dvaju međusobno isprepletenih razloga. Prvo, ako ih se i razumije kao koncept, “mladi” nisu jednoznačni. Naravno, oni su ugrađeni u kodifikaciju ljudskih prava. S obzirom na to da

⁸ Čl. 49(2) i (3), https://constituteproject.org/constitution/Romania_2003#s350 (posljednji put pristupljeno 20. 7. 2025.).

⁹ Čl. 48, https://constituteproject.org/constitution/Spain_2011#s285 (posljednji put pristupljeno 20. 7. 2025.).

ta prava moraju imati svoje nositelje i da je njihov smisao pružanje što šireg prostora slobode stvarnim ljudima, čini se da “mladi” mogu označavati samo žive mlade osobe. Takav bi zaključak ipak zanemarivao da “činjenice”, u ovom slučaju životi mladih ljudi, moraju biti podvedene pod pravnu kategoriju, a to se podvođenje može postići samo tumačenjem (Guastini, 2023, str. 19). Već je iz toga razvidno da zdravorazumsko izjednačavanje “mladih” iz ustavnog teksta sa “stvarnim mladim ljudima” ne može pokazati da su “mladi” potpuno jasan koncept. Ono postavlja pitanje značenja teksta naspram činjenica (Miller, 1992, str. 28). Ako se u tumačenju ustava na to pitanje odgovara zdravim razumom, zanemaruje se pravni karakter temeljnog akta, odnosno na mjesto pravnog tumačenja stavlja se neka druga operacija. Već se i u tome mogu prepoznati konture prostora posezanja za metaforičkim.

Mogućnost da se “mlade” čita kao metaforu proizlazi iz toga što metafore i koncepti nisu opreke. Koncepte možemo razumjeti kao tvorbe čiji je metaforički značaj potisnut, kao rezidualne ostatke iskustva koje tek u konačnici za sobom ostavlja konceptualne strukture (Kofman, 1993, str. 35; Miller, 1992, str. 58). U tom su svjetlu metafore osnove koncepata, a ne, kao što se često misli, sredstvo manipulacije njima (Davidson, 1978, str. 32-33). Prije nego što se može doći do koncepata, upuštamo se u stalno i neizbježno metaforičko djelovanje srodno igri, beskonačnom stvaranju i uništavanju imaginarnih svjetova kojima se hoće dati značenje stvarnosti (Kofman, 1993, str. 21). Na taj se način razvija konceptualni aparat koji nadilazi izvorno iskustvo i uvjetuje naše razumijevanje svijeta (May, 2003, str. 142). On ima moć uopćavanja, ali time ujedno stvara prosjek koji se mora odijeliti od izvorne perspektive (Kofman, 1993, str. 29-30, 67). Taj je uvid posebno primjenjiv na opći pravni akt kao što je ustav, čija opća primjenjivost zahtijeva da ne bude unaprijed i u cjelini povezan s nekim izvornim iskustvom.

Shodno tome, “mlade” se u ustavnom tekstu zapravo može smatrati utjelovljenjem metafore. To da u pravnom smislu o njima razmišljamo kao o konceptu koji treba tumačiti otkriva upravo potrebu da se nedostatnost koncepta otkloni makar površnim posezanjem za metaforičkim mišljenjem, što se pravnim tumačenjem i postiže. Uostalom, kada je Hrvatski sabor Zakonom o savjetima mladih propisao da se mladima imaju smatrati osobe “od navršениh petnaest do navršениh trideset godina” (čl. 3(1)), postavio je okvir upravo za neku vrstu metaforičkog rada. Mladost se izjednačava s određenom dobi, ona je kao neka vrsta vremena. To je, međutim, metafora u smislu retoričke figure, metafora kao sredstvo stezanja ili širenja značenja jednog koncepta, ne metafora kao njegova iskustvena osnova.

U literaturi posvećenoj istraživanjima mladih kao interdisciplinarnom polju metafore su često zastupljene, ali razumije ih se poglavito kao sredstvo pridavanja značenja konceptu “mladih” ili pojedinim njegovim aspektima. Proširujući ranije razlikovanje mladih kao problema i mladih kao resursa, Steven Threadgold (2020)

razvija detaljnu taksonomiju različitih figura ili uloga mladih. Pritom razlikuje političke figure, figure kapitalizma, personalizirane vremenske figure afekta (neposredne budućnosti i romantizirane prošlosti) te figure rizika. Složenost identiteta mladih u pojedinim se projektima prikazuje kao magnetna ploča za pisanje (McLeod, 2014). Istražujući probleme tranzicija kod mladih, drugi istraživači predlažu metaforu flipera kako bi se bolje prikazalo mnogostruke izazove koje takve promjene uključuju (Cuzzocrea, 2020). Slični su tome radovi koji propituju ustaljena obilježja metafora koje se upotrebljavaju u istraživanju te koji posebno naglašavaju upotrebu metafore pripadanja kako bi se istaknula povezanost mladih sa svijetom oko sebe (Cuervo i Wyn, 2014). U svim tim slučajevima metafora se upotrebljava naspram “mladih” kako bi se tom konceptu pomoglo da odrazi pojedine dimenzije stvarnosti koju se istražuje.

Opisani i njima srodni pristupi imaju svoj doprinos u propitivanju i širenju značenja konceptata, a to u pravu ima iznimnu vrijednost. Za pravno je rezoniranje metafora čest instrument normotvorstva i tumačenja, pogotovo kada je postojeće pravne strukture potrebno proširiti tako da obuhvate slučajeve koji nisu bili zamišljeni u vrijeme kada je pravna norma kodificirana (Murray, 1984; Pollicino, 2020). Metafora je “jurisgenerativna”, odnosno pomaže u stvaranju prava (Golder, 2019). Ona u tome odgovara svojoj uobičajenoj ulozi utoliko što propituje i po potrebi širi konceptualni aparat (Cazeaux, 2009). Međutim, taj način promišljanja ne dotiče se nužno metafore u srži koncepta, u kojem smislu je koncept zapravo metafora iskustva koje naknadni metaforički rad ne mora otkriti. Primjerice, *Drakula*, kulturni roman Brama Stokera, predstavlja metaforu mašte utjelovljene u viktorijanskoj Engleskoj, ali njegove konceptualne strukture mogu se upotrijebiti za propitivanje drugih sadržaja na razini konceptata, nevezano za izvorno iskustvo koje je u njegovoj srži (Davidson, 2023, str. 133). Slično tomu, koncept u pravu može predstavljati i sredstvo određenog otuđenja od metafore koja je dovela do njegova nastanka, a metaforički rad koji se bavi tim konceptom samo utječe na oblik tog otuđenja.

“Mlade” u Ustavu Republike Hrvatske, dakle, ne moramo razumjeti samo kao koncept koji se može tumačiti metaforama, već i kao metaforu za određeno ljudsko iskustvo. Na ovom mjestu ne možemo iscrpno istraživati iskustvo čiji su metaforički izraz koncepti “mladi” i “mladost”, ali možemo povući uopćenu granicu između svakog takvog, pretkonceptualnog značenja i konceptata koji su njegov rezultat. Za to nam može poslužiti razlika između “postajanja” i “bivanja”. Tumačenje “postajanja” preuzimamo iz Deleuzeove filozofije stoga što je srodno metafori kao osnovi konceptata. Prema Mayu, “postajanje” je kontinuiran proces preobrazbe, umnožavanja identiteta i remećenja postojećih kategorija. On označava konstantno postojanje razlike u vremenu koja se ne može u potpunosti stabilizirati (2003, str. 143). Postajanje bi stoga označavalo uvijek otvoren proces uvijek kreativnih činova koji u konačnici može dovesti do nastanka novih identiteta, ali ti su identiteti uvijek sa-

mo nuspojava procesa (*ibid.*, str. 150). Iskustvo mladosti i mladi u tom bi smislu bili prostor otvaranja mogućnosti i propitivanja zadatosti. Za razliku od postajanja, bivanje možemo označiti kao određeni omeđeni identitet koji se može uokviriti nekim konceptom, prividno razvedenim od metafore, i njegovom interpretacijom. “Mladi” i “mladost” u tom su viđenju dio konceptualnog aparata koji im nastoji podariti fiksan identitet i fiksirano vrijeme.

S obzirom na razlikovanje bivanja i postajanja, mlade kao problem i mlade kao resurs možemo razumjeti kao pokušaj da se mlade protumači kao konceptualnu kategoriju, kao određeno bivanje. Sâm koncept “mladih” odnosno “mladosti” u tom svjetlu postaje dijelom nastojanja da se određivanjem “bivanja” pravo definira naspram “postajanja” kao nezaustavljivog i neuhvatljivog procesa stvaranja novih značenja i identiteta. Zato se ustavnu zaštitu mladih, iako je svrstana u socio-ekonomska prava, ne smije razumjeti samo kao problem uređenja demokratskog prezentizma, kao pokušaj da se sadašnju većinu standardima socijalne države senzibilira za ranjivost, problematičnost ili potencijal mladih. Ona ujedno odražava sraz bivanja i postajanja kao kontinuiranog konstitutivnog čimbenika. Zato je svaka ustavna zaštita mladih oblik uređenja temporalnih dimenzija ustavne vladavine, čemu se posvećujemo u sljedećem dijelu rada.

3. Zaštita bivanja: sredstvo upravljanja temporalnošću “mladih” i “mladosti”

Ustavi su usko povezani s onim što smo u prethodnom odlomku nazvali “bivanjem”. Oni pružaju konceptualnu strukturu jednog viđenja svijeta i stoga su redovito politički značajan i pravno moćan način davanja značenja stvarnosti. Ustavi su, kao što smo istaknuli već u uvodu, osnova specifičnih pravila i svjetonazora. Svjetovi koji se njima uspostavljaju obično se opiru prečestim promjenama, ali nisu ni nepromjenjivi ni atemporalni. Naprotiv, kao što u svojem radu pokazuje Lior Barshack, ustavi su duboko upleteni u ono što on naziva “proizvodnjom povijesnog vremena”. Prema njegovu tumačenju, postoji razmak između trenutaka zajedništva (*communitas*), u kojima se sve generacije sabiru u jednom, sadašnjem trenutku, u kojem se ustav usvaja, te odvijanja velikih povijesnih događaja i svakodnevnog života. U razdobljima ustavotvorstva dolazi do zaustavljanja povijesnog vremena. Okončanjem tih trenutaka pravo se posvećuje stvaranju trajnosti postojećeg poretka, prikazuje slijed povijesnih mijena i postavlja mogućnost osporavanja temelja postojećeg ustroja (Barshack, 2020, str. 14, 16-17). Za naše je potrebe značajno istaknuti da se u svakom slučaju, kako kod “ustavnog trenutka” tako i kod onoga što slijedi nakon njega, radi o stvaranju konceptualnog sustava. Sadašnjost ustavotvorstva, baš kao i vremenske udaljenosti koje Barshack zamišlja nakon nje, zato pripadaju “bivanju”. Njima se, naime, vrijeme nastoji parcelizirati, urediti i usmjeriti pomoću koncepata kako bi se osigurao određeni način života.

Kada piše o ustavotvorstvu, Barshack zapravo prikazuje kako ustavi daju političku vrijednost vremenu, koristeći se pritom primjerom donošenja novog ili promjene postojećeg temeljnog akta. Naravno, to nije jedini način na koji se ustavi odnose prema vremenu. Lazar pokazuje kako ustavne preambule, opisujući povijesne događaje, služe kao instrumenti osiguravanja legitimnosti režima putem tumačenja vremena (Lazar, 2019, str. 51-58). Ustave kao konceptualne sustave može se čitati kao “kognitivne tehnologije” oblikovanja poimanja vremena, definiranja određenog vremena kao (politički) bitnog i dodjeljivanja vrijednosti tako određenoj temporalnosti (*ibid.*, str. 20). Oni su složene tehnologije utoliko što postoje različiti načini na koje se može definirati vrijeme i što nisu svi jednako spojivi s političkim i demokratskim djelovanjem.

Cohen razlikuje tri osnovna načina definiranja vremena kao političke valute: definiranje odlučnog trenutka, određivanje roka ili trajanja i zakazivanje periodičnog preispitivanja odluka (Cohen, 2018, str. 31). Barshackovo ustavotvorstvo može se smatrati primjerom odlučnog trenutka, čija politizacija može biti otežana ili može funkcionirati drukčije nego redovna politika, zbog čega neće nužno odgovarati demokratskim idealima. Izbori su primjer “zakazivanja periodičkog preispitivanja”, jer se moraju održati pri kraju vremenski određenog mandata. Svako određivanje trajanja u okviru političkih procedura može se smatrati trećim oblikom upravljanja vremenom. Takvo je uređenje vremena manje demokratsko od izbora, jer trajanje ne dopušta subjektu da propituje samo njegovo zadavanje, ali pruža više slobode političkog djelovanja od jednog zadanog trenutka u vremenu (*ibid.*). Naime, prije isteka roka u razdoblju koje je određeno mogu se odvijati procesi deliberacije, sukobljavanja i sazrijevanja koji postižu određeni učinak. Konačno, i uz ta tri načina uređenja vremena temporalnost se može pojaviti kao retorički alat, kao što je to slučaj u već spomenutim preambulama ustava (Lazar, 2019, str. 38). “Mladost” kao vremenska kategorija može biti instrument prikazivanja potrebe posebne intervencije države ili njezina odbijanja.

“Mladi” i “mladost” pojmovi su koji odražavaju neke ključne karakteristike koncepta vremena. Vrijeme je, naime, istovremeno samorazumljivo i naizgled objektivno, svima jednako dostupno, premda se zapravo pojavljuje u raznim vrstama “vremenskih oblika”, kao što su akademski kalendar, sat ili kretanje Zemlje oko Sunca (*ibid.*, str. 25). Mladost i mladi također su naizgled samorazumljivi koncepti, jednako dostupni svima, premda su zapravo izrazito kompleksni i višeznačni. Naime, tekstovi koji tematiziraju mlade uglavnom ih vide kao aktere s vlastitim djelovanjem (engl. *agency*) (Bessant, 2020). Oni su tada skupine konkretnih osoba. Ipak, mlade je moguće razmatrati i kao koncept u specifičnom političkom vremenu (Hutchings, 2014). Takvi mladi nisu samo akteri čije se djelovanje može naglasiti, na čiju se emancipaciju može pozvati i čija je participacija ishodišna točka (Pickard

i Bessant, 2018). Oni su kodifikacija jedne kategorije koja, baš zbog svoje složenosti, uvijek iznova otvara pitanje svojeg konkretnog značenja. Nadalje, s obzirom na to da definiranje “mladosti” ne ovisi samo o disciplinarnom pogledu, već i o kulturnom kontekstu, ono ne može biti ni jednoznačno ni univerzalno. Ako razmatramo samo sociološku literaturu koja se bavi mladošću, možemo ekstrapolirati tri različite dimenzije definiranja i razumijevanja mladih i mladosti: kronološku i biološku dimenziju mladosti, socijalni i iskustveni diskurs mladosti te simbolički i funkcionalni diskurs mladosti (Aapola, 2002).

Usvajajući zaštitu “mladih”, Ustav Republike Hrvatske ne određuje se izričito ni prema jednoj dimenziji složenih koncepata “mladosti” i “mladih”, ali čini se da usvaja određeni temporalni okvir za njih, postavljajući ih tako u granice svoje vremenske tehnologije. Za Ustav su “mladi” jedan oblik vremena, poput sata ili kalendara za kronološko vrijeme. To je razvidno već iz toga što mlade smješta nakon “materinstva” i “djece”, kao da je riječ o vremenskoj lenti, naznačujući time da je za ustavotvorca mladost određeno trajanje (Ustav Republike Hrvatske, čl. 63). Dakle, od tri načina upravljanja vremenom mladost je u Ustavu Republike Hrvatske raspon vremena koji uvjetuje političke procese, obvezujući zakonodavca da ga konkretizira i da zaštititi one koji se u tom periodu nalaze dok se u njemu nalaze.

Svaki je koncept dijelom jednog sustava, a tomu je tako i u ovom slučaju. “Mladi” su jedan segment ustavnog okvira bivanja. Kao takvi, utjelovljuju tri dimenzije temporalnosti koje ovdje želimo problematizirati: asimetriju definiranja, simbiozu i fragmentaciju. Te tri dimenzije političkog vremena uvjetuju način na koji se ostvaruje ustavni subjektivitet mladih i Ustavom predviđena obveza zaštite njegovih nositelja. Treba imati na umu da one jednim dijelom mogu biti odraz toga što se mlade priznaje kao ustavni koncept, te ih je stoga možda moguće utvrditi kao šire pravilnosti uvjetovane obilježjima ustavnog i, šire, pravnog uređenja. S obzirom na to da je naša tema ustavna zaštita mladih, takvo šire istraživanje ovdje ne provodimo.

Temporalnost mladih u Ustavu utjelovljuje asimetriju definiranja. Tomu je tako zato što je ona oblik vremena kao trajanja koje treba detaljnije odrediti zakonodavac, podređujući time pravni oblik mladosti interpretaciji volje sadašnje generacije. S obzirom na to da su mladi definirani svojim ograničenim mjestom u linearnom vremenu, sadašnja politička većina ima prostora odrediti njezin opseg i značaj. Nadalje, nije sasvim sigurno koliko su tijela javne vlasti u tim procesima dužna voditi računa o stvarnim mladim ljudima koje odluči priznati kao takve. Obranjivo je tvrditi da bi zakonodavac bio dužan uzeti u obzir potrebe svojeg (mladog) građanstva i stoga provjeravati je li svaka njegova odluka u skladu s interesima mladih, posebno isticanjem njihove zaštite kao temeljnog prava. Propise bi se u svjetlu tog tumačenja moralo provjeravati s obzirom na njihov učinak na mlade (Pe-

tek i Kovačić, 2025). Međutim, problem je što se “mlade” može tumačiti i kao retoričko-pravno obilježje koje služi za legitimiranje pojedinih latentnih vrijednosti. U suprotnoj krajnosti, prostor da se odredi trajanje mladosti stoga može poslužiti takozvanom “youth-washingu”, odnosno uključivanju određenog tumačenja onoga što temporalnost mladosti znači bez stvarnog utjecaja mladih (Sloan Morgan *et al.*, 2023). To je jedna varijanta problema uključivanja kao raspodjele političke moći (Magaña, 2023). Komplikira ga zamišljeno ograničeno vrijeme mladosti, zbog kojega se one zahvaćene njime može marginalizirati kao predstavnike jednog krajnje privremenog identiteta. U tom smislu retorika temporalnosti može manipulirati vremenom kao trajanjem.

Drugo obilježje temporalnosti bivanja mladih u hrvatskom ustavu možemo označiti pojmom simbioze. “Mladi”, naime, nisu sasvim autonoman ustavni pojam, zbog čega se i njihovo vrijeme u konceptualnom sustavu ustava združuje sa strukturama koje ih nadilaze. Kao što smo već naznačili, hrvatski ustav, što eksplicitno što implicitno, definira mlade kao vrijeme ranjivosti. Zato predviđa zaštitu mladih, posebno u radnim odnosima. Prema tome, trajanje mladosti i njezin položaj može se povezati s trajanjem ranjivosti, pri čemu je i sama ranjivost temporalno složena. Rasprava o spuštanju granice za stjecanje biračkog prava jedan je primjer toga. Moguće je da mladi budu ranjivi u odnosu na poslodavca, ali to ne znači da su nesposobni glasovati. Štoviše, za neke je autore ranjivost zdravstvenog stanja mladih argument za širenje biračkog prava, jer ističe se da se time u pojedinim državama može poboljšati javno zdravlje, posebno marginaliziranih populacija (Kapeke *et al.*, 2024). Zaista, interseksijska ranjivost uopće naglašava krajnju fluidnost problema s kojima se populacije mogu suočavati mimo očitih, gotovo stereotipiziranih vizija “mladih” (Tsatsou, 2020). Konačno, kao što smo vidjeli i kao što ćemo poslije dodatno raspraviti, mlade se ne mora određivati prema određenom poimanju ranjivosti. Njihova temporalnost može se vezati za alternativne vizije ranjivosti, potencijal ili budućnost, što može nametnuti i drukčiju viziju vremena.

Konačno, ustavnu temporalnost mladih karakterizira fragmentiranost. Mlade se Ustavom definira kao subjekte socio-ekonomske kategorije te su u nju usidrene i asimetrija i simbioza njihove temporalnosti. Bilo bi krajnje pojednostavljeno tvrditi da se time iscrpljuje vremenska dimenzija subjektiviteta mladih. Postojeća istraživanja, primjerice, pokazuju kako mladi izborom karijere nastoje izabrati između strogo ustrojene i hijerarhijski diktirane temporalnosti javnog sektora te vremenske nepredvidljivosti onog privatnog (Zhang, 2025). Ustavi kao okviri ograničene vlasti ujedno moraju polaziti od toga da njihova temporalnost neće biti isključiva. Mladi isto tako mogu biti pod utjecajem različitih vremenskih režima, od kojih ne moraju svi imati veze s državom. Osim toga, ustavna je temporalnost fragmentirana i unutar sebe same. Tako hrvatski ustav, priznajući lokalnu samoupravu i dodjeljujući joj

prostor političkog djelovanja, ujedno podrazumijeva da se politički procesi u njezinim jedinicama moraju odvijati vlastitim tempom, u nekoj mjeri autonomno od središnje vlasti. Taj je primjer poučan za položaj mladih. Hrvatski sabor uveo je u jedinice lokalne samouprave savjete mladih, a poslije je predvidio jedan, nacionalni savjet za njihovu koordinaciju (Zakon o savjetima mladih, čl. 25.a-25.e). Time se pokazuje kako se temporalnost nastoji homogenizirati. Mlade se u tome prikazuje kao načelno atemporalno obilježje lokalne samouprave koje je na raspolaganju nacionalnoj političkoj i pravnoj retorici.

Tri obilježja kodifikacije bivanja mladih pomažu opisati kako se pravno uređenje njihove temporalnosti uklapa u tekstualne temelje hrvatske ustavne ideologije. Asimetrija definiranja, simbioza i fragmentacija zajedno pokazuju da “mladi” u Ustavu Republike Hrvatske nisu samo određeni akteri čiji identitet zakonodavac treba pobliže definirati, već relativno podatan ustavni koncept koji nameće potrebu retoričkog rada. Prevedeno u temporalne okvire, to znači da je država prema Ustavu dužna definirati vrijeme trajanja mladosti i njezin značaj, ali da je pritom obvezna postaviti takvo trajanje naspram drugih temporalnosti. One mogu biti ustavnog karaktera, kao u slučaju lokalne samouprave, ili uopće ne moraju biti dijelom državnog djelovanja, kao kod privatnog sektora. Značajan je izazov državi to što su mladi u Ustavu zapravo samo dijelom vidljivi. Iako su priznati kao subjekti socio-ekonomskih prava, u drugim segmentima ustavne arhitekture, posebno onima relevantnim za političko djelovanje, nisu razlučivi od ostatka građanstva. Stoga su i u smislu bivanja samo jednim dijelom ustavno artikulirani. Čak i da tomu nije tako, preostaje dimenzija njihova postajanja, koja nadilazi konceptualni ustavni aparat.

4. Potencijali postajanja: temporalnost “mladosti” i “mladih” izvan bivanja

Dva su obilježja mladih kao kodifikacije bivanja u hrvatskom ustavu. Prvo je njihova djelomična artikulacija, jer priznaje ih se poglavito kao subjekte socio-ekonomskog prava, a ne nužno kao autonomne političke aktere. Drugo je razmak između postajanja konkretnih osoba i kodifikacije mladih kao apstraktnog koncepta. Kao što smo pokazali u trima obilježjima bivanja: asimetriji definiranja, simbiozi i fragmentaciji, kodifikacija ostavlja prostor razvoju ustavne ideologije koja ne uzima nužno ili ne uzima adekvatno u obzir stvarne živote mladih. Ta dva obilježja zajedno pokazuju da su mladi u hrvatskom ustavu tekstualni trag nečeg višeg od sebe samih, da značaj trajanja koje utjelovljuju zapravo predstavlja otvoreni prostor političkog i pravnog djelovanja.

Kao što smo već naznačili, “postajanje” kao izvorno metaforičko iskustvo uvijek mora ostati izvan struktura bivanja jer prethodi bilo kojem konceptu. Ipak, to što su mladi Ustavom priznati kao jedan oblik bivanja, kao koncept, znači da se to iskustvo smatralo dovoljno važnim da se njegov odraz kodificira. Moguće je spekulira-

ti o namjerama ustavotvorca, pa i cinično tvrditi da se to napravilo kako bi država osigurala stasanje novih generacija radnika, kako bi stvorila ljudske potencijale na koje se u kakvom drugom kontekstu može osloniti ili kako bi barem u nekoj mjeri uokvirila nepredvidivost i novine što ih mladost donosi. Neovisno o svemu tome, činjenica da ustavna kodifikacija mladih omogućava i potiče određenu aktivnost ujedno mora značiti da ne stvara samo prostor reprodukcije ustavnog konceptualnog aparata, već i djelovanja koje za cilj može imati oživljavanje mladih i mladosti kao postajanja izvan ustaljenih političkih i pravnih procesa. Jedna je naznaka toga i to što se mlade uključuje u strukturu ljudskih prava, koja se po ustavnoj logici smatraju neograničenima (Miloš i Parenta, 2024, str. 154).

Potencijale postajanja naspram struktura koje postavlja bivanje može se donekle ocrtati pomoću razlike između konstituirane i konstitutivne vlasti iz ustavne teorije. Oba pojma dio su jednog postojećeg konceptualnog aparata. Konstituirana vlast označava strukture uspostavljene ustavom, vlast koja se oslanja na temeljni akt i dužna je postupati u skladu s ovlastima koje su tim aktom dodijeljene. S druge pak strane, konstitutivna je vlast u osnovi ona koja može izmijeniti ustav, ali u načelu nema nikakvih drugih ovlasti osim te (Colón-Ríos, 2020). Dok je konstituirana vlast vezana pravom, konstitutivna je vlast uvijek jednim dijelom nepovezana s postojećim stanjem, jer svojim ga djelovanjem može izmijeniti.

Ni konstitutivna ni konstituirana vlast nisu usporedive s postajanjem, jer obje su dio postojećeg konceptualnog aparata. Objе se može razumjeti kao metaforički izraz (Oklopčić, 2018, str. 123). Ono što u njihovu međudnosu odgovara postajanju jest kapacitet njihova razlikovanja. Konstitutivna vlast ne nastaje sama po sebi, već svaka njezina pojava traži da netko utvrdi kako se manifestirala, kako je bila predstavljena te izazvala promjenu ustava (Lukkari, 2022, str. 98). Promjena ustava pritom ne mora značiti izmjenu teksta, već i izmjenu značenja jednog njegova dijela ili ustava u cjelini (Jacobsohn i Roznai, 2020). Njezina su valjanost i legitimnost odvojena pitanja. Tvrdnja o promjeni, baš kao i postajanje, u svakom slučaju propituje zadano stanje, kako njegove osnove tako i njegov postojeći oblik, a njezin uspjeh ne može se unaprijed zajamčiti. Nju se, naime, ne priznaje kao konstitutivnu čim se iskaže, već kada njezinim djelovanjem zaista dođe do ustavne promjene i kada je postojeći konceptualni sustav, uvijek isključivo retroaktivno, prizna kao konstitutivnu (Lukkari, 2022, str. 98). Drugim riječima, ona postaje konstitutivna kada postane konceptualna, a prije toga je političko djelovanje koje može i ne mora uspjeti. Ona se u tome potpuno preklapa s postajanjem, čije djelovanje stvara novo a da se pritom taj njegov rezultat ne može u cjelini poistovjetiti s njime.

Ako je postajanje srodno činu pozicioniranja konstitutivne vlasti naspram one konstituirane, ustavne promjene naspram stečenog stanja, postajanje u kontekstu ustavne kodifikacije mladih nije samo iskustvo tek jednim dijelom odraženo u kon-

ceptu. Ono ujedno može biti iskustvo koje se određuje naspram postojećeg koncepta i njegovih značenja, sugerirajući nešto novo. Ako hrvatski temeljni akt apostrofira određenu ranjivost, mladost kao postajanje može posegnuti onkraj nje, ne samo u druge i drukčije ranjivosti već i u razumijevanja mladosti koja nisu dijelom temeljnog akta. Činjenica da mladi nisu priznati kao politički akteri ne znači da su tek apstraktan koncept na raspolaganju uobičajenim procesima političkog odlučivanja. Narodni suverenitet, kako ga Ustav priznaje, znači da odluke u sklopu izbora i referendumu moraju jednako donositi svi državljani Republike Hrvatske neovisno o svojoj dobi ili ikojem drugom obilježju (Ustav Republike Hrvatske, čl. 1(2) i (3)). Međutim, to ne znači da ta apstraktna zajednica isključuje političku artikulaciju različitih interesa koji je prožimaju i izvan izbora i referendumu. Da je tomu tako, Ustav ne bi predvidio mogućnost političkog organiziranja građana izvan minimalnog standarda biračkog prava. Izvan tih granica mladi, priznati kao vrijeme trajanja utemeljeno u Ustavu ili izvan toga, i dalje mogu problematizirati što “mladost” znači, pa i u političkom smislu.

Hrvatski je zakonodavac već priznao širinu postajanja time što je Zakonom o savjetima mladih postavio temelje za mrežu savjeta koji su sredstvo za artikuliranje značenja mladosti, pa i mimo značenjskih granica mladih kao ranjivih. Bitno je naglasiti da je, iz viđenja postajanja, to samo jedan način djelovanja koje može poslužiti drukčijim interpretacijama mladih. Bilo kakvo monopolizacijsko shvaćanje, po kojem se značenje mladosti urušava u ranjivost ili na ikoji drugi način predstavlja kao fiksirani identitet, bilo bi pokušaj da se preoblikuje mladost kao bivanje, ne mladost kao postajanje. Činjenica da Ustav priznaje i prostor artikuliranja mladosti kao postajanja, ma koliko on bio neodređen, te da “mlade”, baš kao i materinstvo i djecu, združuje s razvojem prava na dostojanstven život pokazuje da je pokušaj dokidanja prostora postajanja izvan legitimnih značenja koja se mogu pridati Ustavu Republike Hrvatske. Naprotiv, priznavanje ustavnog subjektiviteta mladih ujedno je i pokazatelj otvorenosti hrvatskog ustava budućim generacijama, zbog čega se može označiti kao jedan od temeljnih akata koji implicitno traže da se interesi budućih naraštaja predstave (Häberle, 2006, str. 218). “Mladi” kao izraz postajanja mogu biti osnovom takvih projekata.

U cjelini ovog rada govorili smo poglavito s gledišta ustavne teorije, discipline koja propituje strukturu i sadržaj ustavnog jezika. Naša je disciplinarna perspektiva tražila da svoja promišljanja zadržimo na određenoj razini apstrakcije, naizgled razvedene od neposredno primjenjivog pravnog okvira i njegovih prizemnih problema. Neki bi zato mogli zaključiti kako se radi o “mentalnom gimnasticiranju” ili “jalovom teoretiziranju”. Ipak, ustavna teorija nikada nije razvedena od svojih implikacija na pozitivno pravo, koje se ovdje može samo kratko skicirati i prepustiti budućim istraživanjima.

Na najtemeljnijoj razini, perspektiva koju ovdje predlažemo ima neposredne implikacije na hrvatsku ustavnu ideologiju, s kojom smo i otvorili ovaj rad i u koju smještamo naše doprinose. Kao što smo prije naznačili, pogrešno je u tumačenju mladih i mladosti kao ustavnih koncepata pristajati isključivo uz ideju zatvorenih kategorija. U hrvatskom razumijevanju ustavnog značenja takvo shvaćanje nije uobičajeno. U osnovi usvajanja suvremenog hrvatskog temeljnog akta bila su konstitucionalistička polazišta. Za konstitucionalizam ustav je granica pogonjena pravnim rezoniranjem (Loughlin, 2022). Da bi temeljni akt mogao obnašati tu ulogu, njegovi koncepti također moraju postavljati ograničenja. Oni, usprkos svojoj širini, u konačnici moraju ocrtati prostor djelovanja. Taj konceptualni rad, čvrsto ukotvjen u očuvanju bivanja, obavlja Ustavni sud. Njegovi doprinosi imaju svoju težinu i vrijednost u izgradnji tumačenja Ustava. Istovremeno je, međutim, položaj Ustavnog suda specijaliziran. On svojim tumačenjem može postaviti ograničenja u definiranju bivanja, ali ne može proaktivno ni iscrpno upravljati različitim viđenjima bivanja (Miloš, 2026) niti može diktirati postajanje, koje će uvijek nadilaziti kapacitete prava.

Nije nam namjera tvrditi da je povezanost hrvatske ustavne ideologije s određenim bivanjem nužno neprihvatljiva. Ona je jednim dijelom nužna u svakom ustavnom projektu, a osobito je u Hrvatskoj bilo poželjno da se inzistira na ustavnosudskom tumačenju naspram politički proizvoljnog tumačenja Ustava i prava općenito (Smerdel, 2011, str. 18-19). Ipak, sama ideja da je svaki koncept isključivo ograničenje u rukama Ustavnog suda nije nužnost. Naprotiv, ona u kontekstu zaštite mladih može djelovati nepovoljno ako "mlade" svodi na ranjive subjekte, a njihovu ranjivost na potrebitost koja nužno traži određeni angažman države definirane vladajućom većinom. Takvo tumačenje može suziti značenje ustavnih kategorija i učiniti ih praktično neodlučnima. One će značiti isključivo ono što se uspije artikulirati formalnim kanalima, poglavito posredstvom zakonodavca i uvijek pod ograničenom kontrolom Ustavnog suda. Bivanje će imati samo jedan lik.

Kao što je istaknula Judith Butler, ranjivost nije tek jednoznačno stanje slabosti. Ona je poziv na daljnje propitivanje. Određeno iskustvo ranjivosti predstavlja jedno stanje bivanja, ali reakcija na tu ranjivost prilika je da se oblikuju alternativna bivanja i da se otvori prostor postajanju. Tako, primjerice, reakcija na agresiju ne mora biti osveta (Butler, 2020). Slično tomu, određeno iskustvo ranjivosti mladih, pa i ono kodificirano u Ustavu, zapravo je poziv na pronalaženje više odgovora na tu ranjivost, na alternativna viđenja ranjivosti i stanja koja nisu povezana s ranjivošću. Za tumačenje Ustava u rukama Suda, ali i za tumačenje Ustava u političkim granama vlasti, to ima konkretne pozitivnopravne implikacije. Za Sud, tumačenje položaja mladih ne smije nekritički završiti na tome da je njihova zaštita političko pitanje i da je široka ovlast zakonodavca da uređuje određene odnose njezina kraj-

nja granica. Umjesto toga Sud bi trebao ocjenjivati kako zakonodavac svoju ovlast prakticira. No to ne znači da bi trebao nametati određeni model uređenja društvenih odnosa. Međutim, Sud se može nadahnuti teorijom političkog procesa, poznatom u usporednom pravu (Hailbronner i Kujus, 2025). Može propitivati koliko zakonodavna rješenja otvaraju prostor deliberaciji i ponovnom političkom i pravnom propitivanju, koliko omogućuju da se mlade prikaže na različite načine i u različitim vizijama. U tom svjetlu koncepti poput “međugeneracijske solidarnosti” nisu puki ukras. Njih se ne može iscrpiti esencijalizacijom obilježja pojedinih generacija. Oni su u ustavnopravnom smislu poziv da se pravni okvir u određenoj mjeri uvijek ostavi otvorenim novome. U tom svjetlu Ustav u cjelini postaje ranjivim, ne na način da se može urušiti, već na način da uvijek iznova poziva na propitivanje granica konstitutivnog čina koji je u njegovoj osnovi.

5. Zaključak

Kada čitamo Ustav Republike Hrvatske, vidljivo je kako mlade navedene u njegovu već citiranom članku 63 možemo čitati na barem dva načina. Možemo to razumjeti kao referencu na konkretnu skupinu osoba, na mlade, slično kao što Ustav štiti “djecu”, a ne “djetinjstvo” kao stanje (Ustav Republike Hrvatske, čl. 63). S druge pak strane, mlade je moguće razumjeti kao retoričko-pravno obilježje koje služi legitimiranju pojedinih latentnih vrijednosti. U tom bi svjetlu “mladi” iz Ustava bili bliski “materinstvu” koje im u tekstu prethodi, apstrakcija koja se ne može svesti na konkretne osobe. U tom smo se svjetlu pitali kakav je značaj ustavnog subjektiviteta mladih u Republici Hrvatskoj.

Naše je čitanje prisutnosti mladih u hrvatskom ustavnom tekstu pokazalo da se mlade ne može svesti ni na jednu od prije navedenih mogućnosti. Opirući se brzopoteznom svođenju mladih na socio-ekonomska prava ili pak na volju sadašnje generacije koja takva prava uvijek mora konkretizirati, posegnuli smo za “mladima” i “mladošću” kao temporalnom kategorijom. Utvrdili smo da su “mladi” kao koncept međašni kamen između “postajanja” kao pretkonceptualne aktivnosti te bivanja kao izraza konceptualnog ustavnog sustava. Taj je međašni kamen ipak svestraniji nego što se na prvi pogled čini, jer ne mora ga se čitati kao krajnji izraz volje ustavotvorca da mladi moraju poprimiti određeni ustavnopravni značaj. Naprotiv, zbog toga što mladi i mladost kao postajanje nikada nisu u potpunosti uhvaćeni bilo kojim konceptualnim sustavom, ustavnu se kodifikaciju može razumjeti kao poziv da se značaj “mladih” stalno iznova preispituje, pa i politizira.

Naš argument pruža četiri temeljna doprinosa. Prvo i najvažnije, on omogućava kritiku nastojanja da se mlade u pravnom smislu identificira s jednim fiksnim značenjem. Takvo je potpuno određivanje nemoguće stoga što ga temporalna logika u koju je Ustav uključen ne dopušta. Iako su mladi prema Ustavu određeno

trajanje, mjesto i normativna težina tog trajanja uvijek su otvorena pitanja, baš kao i identitet onih zahvaćenih tim trajanjem. Drugo, pokazali smo da su mladi samo jednim dijelom artikulirani u Ustavu, što je i slabost i snaga. Slabost je zato što ih to čini podložnima obilježjima ustavne temporalnosti: asimetriji definiranja, simbiozi i fragmentaciji. Ipak, ta su obilježja ujedno prilika da se naizgled fiksirane konture mladosti propita i da se usmjeri prema ponovnom konstituiranju onoga što “mladi” jesu. Treće, naša teza da su “mladi” u Ustavu jedan način na koji se hrvatski temeljni akt otvara budućnosti može poslužiti u daljnjim istraživanjima o međugeneracijskoj pravdi i mjestu mladih u takvim projektima. Četvrto i konačno, naše tumačenje, dosljedno razvijeno, može pružiti priliku za kritičko i konstruktivno propitivanje nekih zasada hrvatske ustavne ideologije, posebno ideje da ustavni koncepti služe isključivo kao ograničenje, a ne kao prilika da se propita kako se predstavljaju i pravno štite interesi mladih.

LITERATURA

- Aapola, S. (2002) “Exploring Dimensions of Age in Young People’s Lives: A discourse analytical approach”, *Time & Society*, 11 (2-3), str. 295-314.
- Barber, N. W. (2024) “What is constitutional ideology?”, *International Journal of Constitutional Law*, 22 (1), str. 653-679.
- Barshack, L. (2020) “Interpretation and the Legal Fabrication of Time” u Ranchordás, S. i Yaniv, R. (ur.) *Time, Law, and Change*. New York: Hart, str. 13-32.
- Beazley, H. i Miller, M. (2016) “The Art of Not Been Governed: Street Children and Youth in Siem Reap, Cambodia” u Kallio, K. P. i Mills, S. (ur.) *Politics, Citizenship and Rights*. Dordrecht: Springer, str. 75-96.
- Bessant, J. (2020) *Making-up people: Youth, truth and politics*. New York: Routledge.
- Butler, J. (2020) *Precarious Life. The Powers of Mourning and Violence*. New York: Verso.
- Cazeaux, C. (2009) *Metaphor and Continental Philosophy. From Kant to Derrida*. New York: Routledge.
- Cohen, E. (2018) *The Political Value of Time*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Colón-Rios, J. (2020) *Constituent Power and the Law*. Oxford: Oxford University Press.
- Cuervo, H. i Wyn, J. (2014) “Reflections on the use of spatial and relational metaphors in youth studies”, *Journal of Youth Studies*, 17 (7), str. 901-915.
- Cuzzocrea, V. (2020) “A place for mobility in metaphors of youth transitions”, *Journal of Youth Studies*, 23 (1), str. 61-75.

- Davidson, D. (1978) "What metaphors mean", *Critical Inquiry*, 5 (1), str. 31-47.
- Davidson, M. (2023) "On complexity, metaphor, and urbanization", *Dialogues in Urban Research*, 1 (2), str. 131-134.
- Dixon, R. i Stone, R. (2018) "The Invisible Constitution in Comparative Perspective" u Dixon, R. i Stone, A. (ur.) *The Invisible Constitution in Comparative Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, str. 3-20.
- Fabre, C. (1998) "Constitutionalising Social Rights", *The Journal of Political Philosophy*, 6 (1), str. 264-284.
- Fineman, M. (2017) "Vulnerability and Inevitable Inequality", *Oslo Law Review*, 4 (3), str. 133-149.
- Fleurbaey, M. i Maniquet, F. (2018) "Optimal Income Taxation Theory and Principles of Fairness", *Journal of Economic Literature*, 56 (3), str. 1029-1079.
- Forbath, W. E. (2006) "Social rights, courts and constitutional democracy: Poverty and welfare rights in the United States", *Democratization*, 12 (5), str. 725-748.
- Gárdos-Orosz, F. (2017) "The Stability of Constitutions and Their Role in Promoting Intergenerational Justice", *Hrvatska i komparativna javna uprava*, 17 (4), str. 593-610.
- Golder, B. (2019) "Thinking Human Rights Through Metaphor", *Law & Literature*, 31 (3), str. 301-332.
- Guastini, R. (2023) *Tumačenje i argumentacija*. Zagreb: Naklada Breza.
- Häberle, P. (2006) "A constitutional law for future generations – the 'other' form of the social contract: the generation contract" u Tremmel, J. C. (ur.) *Handbook of Intergenerational Justice*. Cheltenham: Edward Elgar, str. 215-229.
- Hailbronner, M. i Kujus, L. (2025) "Representation Reinforcement in the European Court of Human Rights", *Global Constitutionalism*, 13 (3), str. 488-518.
- Hutchings, K. (2014) "Time and Political Theory" u *The Encyclopedia of Political Thought*. E-knjiga [online]. Dostupno na: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/9781118474396.wbep1001> (pristupljeno: 20. srpnja 2025.).
- Ilišin, V. i Spajić Vrkaš, V. (2017) *Generacija osujećenih: mladi u Hrvatskoj na početku 21. stoljeća* (No. 40). Zagreb: Institut za društvena istraživanja.
- Jacobsohn, G. J. i Roznai, Y. (2020) *Constitutional Revolution*. New Haven: Yale University Press.
- Jones, B. C. (2020) *Constitutional Idolatry and Democracy. Challenging the Infatuation with Writtness*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Kallio, K. P., Häkli, J. i Bäcklund, S. P. M. (2015) "Lived citizenship as the locus of political agency in participatory policy", *Citizenship studies*, 19 (3/4), str. 101-119.
- Kapeke, K., Saw, P., Krutsch, E., Burgner, C., Pitt, H., Desai, R., Muse, K., Rowan, J., Nalupta, C., Bessant, J., Sawyer, S. M. i Wardak, S. (2024) "Young voices, healthy

futures: the rationale for lowering the voting age to 16”, *Medical Journal of Australia*, 221 10 Suppl., str. S18-S22.

Kofman, S. (1993) *Nietzsche and Metaphor*. Stanford: Stanford University Press.

Lazar, N. C. (2019) *Out of Joint. Power, Crisis and the Rhetoric of Time*. New Haven: Yale University Press.

Loughlin, M. (2022) *Against Constitutionalism*. Cambridge: Harvard University Press.

Lukkari, H. (2022) “Hannah Arendt and the Glimmering Paradox of Constituent Power” u Arvidsson, M., Brännström, L. i Minkikinnen, P. (ur.) *Constituent Power. Law, Popular Rule and Politics*. Edinburgh: Edinburgh University Press, str. 97-113.

Magaña, P. (2023) “The Boundary Problem in Democratic Theory: A Methodological Approach”, *Res Publica*, 30, str. 305-322.

May, T. (2003) “When is a Deleuzian becoming?”, *Continental Philosophy Review*, 36, str. 139-153.

Mayrhofer, M., Ammer, M. i Wladasch, K. (2025) “The concept of vulnerability and its relation to equality in the context of human rights: cases from climate change, anti-discrimination and asylum”, *Frontiers in Sociology*, 10 (1), str. 1-17.

McKenzie, M. (2014) “Beyond the Giving and Taking of Accounts: Time, Space and the Social in Educational Research with Youth” u Reid, A. D., Hart, E. P. i Peters, M. A. (ur.) *A Companion to Research Education*. Dordrecht: Springer, str. 301-310.

McLeod, J. (2014) “Temporality and Identity in Youth Research” u Reid, A. D., Hart, E. P. i Peters, M. A. (ur.) *A Companion to Research Education*. Dordrecht: Springer, str. 311-313.

Miller, D. F. (1992) *The Reason of Metaphor. A study in politics*. London: Sage Publications.

Miloš, M. (2020) “Ustavnosudski nadzor jasnoće referendumskih pitanja”, *Hrvatska i komparativna javna uprava*, 20 (4), str. 761-793.

Miloš, M. (2026) “Ugradnja višeperspektivnosti u ustavno tumačenje hrvatskog izbornog sustava”, prihvaćeno za objavu u *Izborni sustav i politička odgovornost – dileme i perspektive*. Zagreb: Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo.

Miloš, M. i Kuzelj, V. (2021) “Ostvarenje i zaštita ustavnog ideala porezne pravednosti u svjetlu zahtjeva socijalne države”, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 58 (4), str. 1101-1120.

Miloš, M. i Parenta, I. (2024) “Priznavanje i vrednovanje kriza jezikom ljudskih prava: slučaj umjetne inteligencije”, *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske*, 15 (1), str. 145-175.

Möllers, C. (2012) “Les Gardiennes d’une séparation: les constitutions comme instruments de protection des différences entre le droit et le politique”, *Jus Politicum*, 7 (1), str. 1-16.

- Motta Ferraz, O. L. (2021) "The Court's Dilemma in Social Rights' Enforcement" u Linares Cantillo, A. (ur.) *Constitutionalism: Old Dilemmas, New Insights*. Oxford: Oxford University Press, str. 202-236.
- Murray, J. E. (1984) "Understanding Law as Metaphor", *Journal of Legal Education*, 34 (4), str. 714-730.
- Nanda, V. P. (2022) "The Justiciability of Economic, Social and Cultural Rights", *The American Journal of Comparative Law*, 70 (suppl. 1), str. i246-i277.
- Oklopčić, Z. (2018) *Beyond the People. Social Imaginary and Constituent Imagination*. Oxford: Oxford University Press.
- Pariotti, E. (2023) "Vulnerability and Human Rights: Which Compatibility?", *International Journal for the Semiotics of Law*, 36, str. 1401-1413.
- Petek, A. i Kovačić, M. (2025) "Potencijal integracije procjene učinaka propisa na mlade (youth check) u proces stvaranja javnih politika u Hrvatskoj" u Jugo, D. i Tomšić, D. (ur.) *Communicating & Leading – the Culture of Change*. Zagreb: Algebra Bernays veleučilište, str. 114-130.
- Pickard, S. i Bessant, J. (2018) *Young people re-generating politics in times of crises*. Cham: Springer International Publishing.
- Pollicino, O. (2020) "Metaphors and judicial frame: why legal imagination (also) matters in the protection of fundamental rights in the digital age" u Petkova, B. i Ojanen, T. (ur.) *Fundamental Rights Protection Online*. Aldershot: Edward Elgar, str. 2-15.
- Rodin, S. (1998) "Ustavni sud definira socijalnu državu", *Revija za socijalnu politiku*, 5 (2), str. 111-118.
- Rubinfeld, J. (2001) *Freedom and Time: A Theory of Constitutional Self-Government*. New Haven: Yale University Press.
- Sloan Morgan, O., Melchior, F., Thomas, K. i McNab-Coombs, L. (2023) "Youth and climate justice: Representations of young people in action for sustainable futures", *The Geographical Journal*, 190 (1), str. 1-9.
- Smerdel, B. (2011) "Zadaće pravne znanosti i pravničke struke na dvadesetu obljetnicu 'Božićnog ustava'. Ustavni izbor i procesi ostvarivanja najviših ustavnih vrednota i strateških ciljeva Republike Hrvatske" u Smerdel, B. i Gardašević, Đ. (ur.) *Izgradnja demokratskih ustavnopravnih institucija Republike Hrvatske u razvojnoj perspektivi*. Zagreb: Hrvatska udruga za ustavno pravo, str. 3-28.
- Taylor, W. K. (2023) *The social constitution: embedding social rights through legal mobilization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Threadgold, S. (2020) "Figures of youth: on the very object of Youth Studies", *Journal of Youth Studies*, 23 (6), str. 686-701.
- Tsatsou, P. (2020) "Vulnerable people's digital inclusion: intersectionality patterns and associated lessons", *Information, Communication & Society*, 25 (10), str. 1475-1494.

Ustav Republike Hrvatske, *Narodne novine*, br. 56/90, 135/97, 8/98 [pročišćeni tekst], 113/00, 124/00 [pročišćeni tekst], 28/01, 41/01 [pročišćeni tekst], 55/01 [ispravak], 76/10, 85/10 [pročišćeni tekst] i Promjena Ustava RH (narodna ustavotvorna inicijativa), *Narodne novine*, br. 5/14, Odluka Ustavnog suda broj SuP-O-1/2014.

White, R. i Wyn, J. (1998) "Youth agency and social context", *Journal of Sociology*, 34 (3), str. 314-327.

Zakon o savjetima mladih, *Narodne novine*, br. 41/14, 82/23.

Zhang, Y. (2025) "Mastering political time: China's graduates in the quest for temporal sovereignty through civil service exam battles", *Current Sociology*, 0 (0). Dostupno na: <https://doi.org/10.1177/00113921251331225> (pristupljeno: 20. srpnja 2025.).

Matija Miloš, Marko Kovačić

TEMPORALITIES OF BEING AND BECOMING
IN THE CONSTITUTIONAL CODIFICATION OF YOUTH
IN THE REPUBLIC OF CROATIA

Summary

Several constitutions, including that of Croatia, stipulate an obligation to protect young people. In this paper, we argue that such codifications can be understood through the bifurcation of being and becoming. Being and becoming represent two distinct interpretations of youth as a temporal phenomenon. Accordingly, constitutional codifications of youth may be read as instruments for governing the temporal dimensions of constitutional rule. They serve as indicators of the extent to which a constitution is open to the future. This implies that the protection of youth is not merely functionally, but also temporally defined. Just as constitutional protection of youth is fragmented across different temporalities, so too are young people, as constitutional subjects, only partially articulated. This has consequences for their recognition as autonomous actors in the Republic of Croatia.

Keywords: Croatia, Youth, Representation, Temporality, Constitution

Matija Miloš, docent, Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet, Rijeka.

E-mail: matija.milos@uniri.hr

Marko Kovačić, izvanredni profesor, Sveučilište u Rijeci, Sveučilišni institut za budućnost, Centar za studije mira i konflikata, Rijeka.

E-mail: marko.kovacic@uniri.hr